

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

5. De Dispositione oratoria.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

ad totum perlabitur: vt cum ab elementis Rhetoricæ ad considerationem integræ artis confurgit, similiter in partibus generis, prius temperantię partes, & momenta, quam ipsum genus, considerat. Denique principia enunciationum, prius quàm enunciationes, media ante finem explicat.

Tertia est definitiua, ex virtusque temperie conflata, fitque cum res in genere primum definitione explicatur, deinde in partes, siue species tribuitur, quæ & singulę descriptionibus, proprietatibusque suis illustrantur; vt cum de optimo genere diceadi dicturi, quale sit illud imprimis constitutumus, mox varia genera, & species ad vberiore intelligentiã complectimur: quæ methodus, in tradendis disciplinis optima censetur.

De dispositione oratoria.

CAPVT V.

Dispositio in consuetudine & iudicijs, quæ?

Dispositio oratoria primum iuxta tria causarum genera, deinde secundum partes, & corpus orationis spectanda. In consuetudine, & iudicijs, vbi res manu fermè ducunt oratorem, dispositio facilior est, & hæc fermè obseruantur.

1. Si quæ sunt ab aduersarijs proposita, & iam contra nos inchoata auditorum præiudicia, magno opere laborandum, vt hæc initio refellantur, cum præsertim tota oratio nihil ponderis esset habitura, si quis aduersus exhibitionem nostrã serupulus subesse. Hoc Demosthenes, hoc Cicero, hoc ceteri oratores accuratè obseruant.

2. Naturali ferè ordine omnia secundum hanc saltè rationem componuntur, vt prius fulciat sequens, quemadmodum in mathematicis probationibus decem ex nouemprioribus dependent.

3. Si animi malè affecti mediocribus rationibus persuaderi non possunt. Primò robustissima quæque proponuntur, quibus veluti impressa opinio maiori impetu conuallatur, & quasi validus cuneus validiori cuneo intrudatur.

Argumentorum dispositio.

4. Si auditorum animi rationes perferant, & expectent, sedata & molli insinuatione, leuiora aliquando subijciuntur, quibus gradatim ad maiora ascenditur, vel etiam sparsim collatis argumētis dimicatur. Sed hoc in mag-

na causa fiducia, & aduersariorum imbecillitate, quos contemnetes, per leuicula argumenta, quasi fustibus, non iustis armis expugnamus.

5. Quod vrsitatissimum est, robusta initio, quasi hastati milites, robustiora in fine, non secus, ac triarii ponuntur: inualida, quasi imbellis turba, in medium conijciuntur.

Vbi verò plures quæstiones, aut facta discutienda occurrunt, nisi circumstantiæ aliud præscribant, grauiora priori loco calentibus attentione animis, dici oportebit, maxime si ab ijs consequentia approbari, illustrarique possint.

In laudatione, qui vitam gradatim narrare solet ordo, censetur nimis olere scholam, saluti est orationem in certa virtutum capita parti, & res gestas non ordine naturæ, sed artificiali recensere. Hæc secundum diuersa orationis genera, de quibus plenius suis locis.

Dispositio in laudatione.

Quod ad partes attinet, præit exordium, succedit narratio, aut propositio, quam excipit confirmatio, & hanc claudit peroratio, quanquam in eo pueri, & rudes vehementer errant, qui putant nunquam esse iustam orationem, nisi hæc omnia secundum tritas, & communes Rhetorum regulas fuerint religiose seruata. Ratio, & prudentia eloquentiæ totius anima, pro rerum, locorum, & temporum opportunitate multa mutat, addit, succidit, & spectat, non quid scola, sed quid aures auditorum ferant.

Dispositio in partibus.

Orationis partes non semper iuxta scholam.

In exordio plerumque is seruatur ordo, vt rerum dicendarum propositio præmittatur, cui ratio succedat.

In narratione, & expositione oratoria, si nihil aliud obstitit, naturalis temporum ordo seruandus erit. Verum si primæ narrationis partes paulo duriores fuerint, reliquæ verò gratiores, & magis ad rem nostram, non erit alienum ab ijs, quæ benignius audientur, occupare animos: vel si fastidiosa aures nullas insinuationes ferant, graue esse debet, multa præcidere, & ad ea, quibus caussævis, & notitia continetur, statim deuenire.

In confirmatione iudiciali, & deliberatiua, qualis esse debeat dispositio, ex ijs, quæ superius dicta sunt, liquet.

In chrisiis moralibus, & eruditis orationibus, præclare instituenda est propositio, vt non subsultet oratio instar locustę, exempla vndique, aut dicta, aut fabulas occupans, sed fusum simili, tractum habeat, & ad vnum

Christianum & orationum moralium dispositio.

scopum recta collineet.

Exordium graue esse debet, & rem potius spectare, quam personam, ut postea dicitur.

Post exordium multum dignitatis habet grauior quidam discursus sumptus à genere maxime proprio rei, quam tractamus, quò ad speciem commodus pateat ingressus. Sed is debet esse breuis, & in re communi rarus, ut si mihi de Diui alicuius laudibus dicenti proponatur hic textus: *Erat lampas ardens, & lucens: Vestibulum orationis, & quasi propylæum commodè fieri poterit, de lucis præstantia, & dignitate. Sed prouidendum, ut ornatum sit, & parcum, neque, quod plerique inconsulte faciunt, laxius sit tota domo. Hoc præmissis grata concinnitate ad orationem fiet decursus, à luce corporis, ad lucem animorum, & sanctitatis. Deinde, ut hic textus suggerit, oratio in duo veluti brachia discriminetur: nam & ars esse charitate, & sapientia luxisse ostendetur: quod ardere, ut ait D. Bernardus, parum sit; lucere, vatum; lucere, & ardere perfectum.*

Lucere & ardere perfectum.

Argumenta autem ita erunt disponenda, ut quæ à genere, definitione, partium enumeratione, causis, effectis, principem locum obtineant.

Remota, ut historiz, & testimonia, cum artificiosis eleganti suauitate contemperentur.

In peroratione, si repetantur, & verbis, & sententijs, & nonnihil etiam ordine varianda; vbi nullus præmittitur discursus, extat tamen semper aliqua propositio generalis, in qua, ut arbor in semine, sic tota inclusa sit oratio.

De exordio in genere.

An Exordium sit pars orationis necessaria.

CAPVT VI.

Nunc orationis partes aggrediamur, quarum numerum constanti omnium Rhetorum scientia firmatum, nihil attinet in discrimen reuocare. Quamquam non ita res intelligenda est, eam continuò mancā esse orationem, quæ ex quatuor hisce partibus, exordio, narratione, confirmatione, & peroratione non coaluerit. Pleraque enim partes nonnunquam amputandas esse docet

prudencia, quas si intrudere coneris; deforme potius corpus facias, & inutile, quam quicquam roboris, & gratiz concilies.

Et, ut ab exordio incipiam, dici non potest, quantæ gloria hac parte ex præceptorum redundantia inuenitur, quamque ignorantia tribetur à multis, qui veteres scholæ cantilenas scrupulosius obseruandas putant, vbi nihil opus est, imò se ipsa penè reclamante, & nauessantibus auriculis, longo verborum circuitu communes, & frigidus exordij modos ingerunt. Venimus in id penè tempus, vbi vetus Areopagitarum lex renouanda sit, qui dicere iubebant oratores sine exordio.

Quorsum enim illi ambitus, & rotæ verborum phalæx, ut beneuolè audiamus? at beneuolentiz officit tua garrulitas? Non verbis, aut nugis, sed sapientia, & virtute, quæ sunt animorum *ἀπὸ τοῦ* paratur beneuolentia. Quid quod, aut sermo est in concione sacra, vbi conciliatricula illa animorum in graui præsertim persona delinirio, vitium est haud medioere. Aut apud viros negotiosos, prudentes, politicos, qui non titillantur verbulis, sed longe alia habent beneuolentiz fundamenta: aut etiam in demonstratio genere versatur oratio, sed & hic beneuolentiz tantum colliges, quantum industria meruerit.

Deinde, si nemo erga te malè affectus est, imò, ut sæpè fit, lubenter audiunt, amant, suspiciunt, quorsum in parexigis beneuolentiz ludas diutius?

Rarò omninò occurrunt occasiones, vbi in istis prolusionibus sit immorandum, si tamen occurrant, si malè affecti fuerint auditorum animi, si aliqua suspitione præoccupati, quæ in Oratoris detrimentum manare possit, tum locus beneuolentiz, ut res, tempus, & prudentia suggeret, percurrerit.

At verò attentione opus est: verum, ut attendent, venerunt auditores, & in principijs aures attentæ sunt: vel maxime, si res placuerit, attendent: sin autem leuia quæque, & frivola sis dicturus, frustra *κατακοντὸ πάλιον*, & Persarum montes aureos pollicebere. Plus autoritas, plus res ipsa, plus verbum comode, & *ὑψηλοῦς* dictum parat attentionis, quam longa proœmia.

Locus docilitatis videtur magis necessarius, sed & hic paucis pertexendus est, ne dum vis dociles facere auditores, incipias diuisionibus, & subdiuisionibus confundere,

Quid

*Exordium
prolixum
fugienda
Virtus &
sapientia
animorum
ἀπὸ τοῦ
Vicinia
se inuicem
cauet*